

V enem od poglavij podajam retrospektiven pogled na oblikovanje zamisli o Slovenskem etnološkem slovarju. Po temeljitem pregledu etnološke literature in revij sem ugotovila, da je iz vsega napisanega o terminologiji oziroma izrazju potrebno ločiti:

- a) pisce, ki samo pojasnjujejo določene izraze iz ljudskega izrazoslovja (npr. krajevna in osebna imena, botanično, geografsko in glasbeno izrazje, smučarske, vinarske, mlekarske izraze...);
- b) teoretične razprave o etnološkem izrazoslovju;
- c) etnološke besednjake, geselnike in kazala;
- č) ocene slovenskih etnologov o izrazoslovju pri nas in drugod;
- d) organizirano delo na področju etnološkega slovaropisja.

Diplomska naloga je naravnana bolj praktično kakor znanstveno, saj sem si pri njej prizadevala aplicirati načela in metode terminološkega dela na konkretno delo, na pripravo slovenskega etnološkega slovarja.

Ljubljana 1992
Mojca Ramšak

ŽENSKO JAVNO DELOVANJE V LJUBLJANI

(od začetka 20. stoletja do leta 1940)

povzetek diplomske naloge

Osrednje vprašanje pričujoče diplomske naloge je, kako so se ženske prebile v javnost in kakšno je bilo njihovo javno delovanje. Iz fonda Splošnega ženskega društva Zgodovinskega arhiva Ljubljana je razvidna strukturiranost ženskih društev, ki sem jih razdelila na tri osnovne vrste: socialne, stanovske oziroma strokovne in politične. Iz njihovega delovanja je razvidno polje ženskega delovanja v družbi, ki se je izoblikovalo v omrežju vladajočega političnega, ekonomskega in socialnega diskurza. Poleg arhiva Splošnega ženskega društva sem črpala snov za preučevanje iz člankov, referatov, knjig naprednih žensk in iz revije *Žena in dom*, ki je izhajala v Ljubljani med letoma 1930 do 1940. Kar zadeva neposredna pričevanja, se opiram le na majhen vzorec informatic, ki so javno delovale v tem času ali pa so delovanje žensk takrat spremljale in poznale.

Prevladujoča oblika ženskega javnega delovanja na začetku 20. stol. je bila dobrodelnost. Prav gotovo ni naključje, da so ženske, ki so bile postavljene na piedestal materinstva, prodrli v javnost s karitativno dejavnostjo. Dovoljeno je bilo samo ustanavljanje nepolitičnih društev, zato so ženske uresničevale svojo željo po sooblikovanju javnega življenja v navidez manj pomembnem, nepolitičnem delu. Zavedanje materinske moči se je v javnosti najprej manifestiralo v skrbi za

populacijsko vprašanje in v vključevanju v varstveno-skrbstveni instrumentarij družbe. Ustanavljala so se dnevna zavetišča, deželne sirotinske ustanove, otroški domovi, zavetišča za posle, vzgojni zavodi, ki so skušali pokriti tisti prazen prostor, ki ga nista zapolnjevala dom in šola. Ženska društva so se zanimala tudi za patološke pojave, ki so odstopali od normalnega vedenja. Skrb za javno moralno in boj proti alkoholizmu in prostituciji ter z njo povezani dvojni morali družbe sta polnila vsebino številnih programov, resolucij in peticij.

Ženske kot socialna skupina so bile politično brezpravne in ekonomsko v podrejenem položaju. Zlasti pred 1. svetovno vojno in tudi še po njej je bil najbolj razširjen poklic gospodinja. Kot gospodinje niso ženske zaslužile nič, kot delavke in pripadnice srednjega razreda so bile manj plačane kakor moški, kot ženske višjega razreda pa so imele običajno majhen delež. V stanovskih organizacijah so bile ženske zastopane s takrat najbolj razširjenimi poklici, tako npr. Zveza gospodinj, Zveza gospodinjskih pomočnic, Zveza slovenskih učiteljic, Društvo diplomiranih babic, Društvo mestnih uradnic, Klub poštno-telegrafskih uradnic. Te organizacije so skrbele za izobraževanje svojih članic in za izboljšanje poklicnega položaja.

Ženske organizacije ideološko -političnega značaja so bile odsev razcepljenosti moških strank in niso presegle okvirov njihove politike. Nazorsko opredeljenost žensk je določala predvsem razredna pripadnost. V ideološkem pogledu so se ženske organizacije delile na tri smeri: liberalno, klerikalno in socialistično. Socialistke niso bile naklonjene liberalnemu meščanskemu gibanju, ker naj bi imela meščanska ženska popolnoma drugačne interese od žene delavca. Na eni strani filantropija, telesna kultura, estetika, na drugi pa nizke mezde, socialna beda, eksistenčni minimum. Meščank ni zanimala zakonska zaščita delavk, boljše plačilo služkinj in njihov omejen delovni čas, višina mezd in tudi do delavskih stavk so ostajale ravnodušne. Žensko meščanstvo je bilo zastopano v Splošnem ženskem društvu, ki je bilo ustanovljeno l. 1901 na Rimski 9. Članice društva so bile soproge politikov, profesorjev, tovarnarjev, uradnikov; umetnice, kot npr. Mara Lamut, Marica Bartol, Vida Jeraj, Ljudmila Prunk-Utva, ki so objavljale svoja dela v številnih časopisih in ženskih revijah, kot so bile Ženski svet, Slovanka, Žena in dom, Vigred; ženske s poklici (učiteljice, uradnice) in gospodinje srednjih in višjih meščanskih slojev; naše prve feministke, med katerimi je najbolj vidna Angela Vode, ki je vznemirila javnost z delom Spol in usoda, v katerem je kritizirala meščansko ureditev družbe in omejenost žensk na družinski krog. Dolgoletna predsednica društva je bila Franja Tavčarjeva, ki so jo v številnih slavnostnih govorih slavili kot prvo žensko, ki je organizirala slovenske ženske na demokratični podlagi, vendar njeno razumevanje ženskega gibanja ni preseglo okvirov tedanjega političnega meščanskega konservativizma. Splošno žensko društvo je posegalo na socialno, izobraževalno, politično polje družbenega življenja in je bilo nekakšen zametek feminizma na Slovenskem. Po prvi svetovni vojni je meščansko žensko gibanje prešlo s področja dobrotelnosti na področje prava. V javnosti je bilo razširjeno mnenje o nezrelosti in nesposobnosti žensk za politično delo, ki je bilo zasnovano na kulturnih stereotipih o moški in ženski naravi. Poslane so bile številne peticije

proti spornemu 7. členu državlanskega zakonika, ki je izključeval ženske iz splošne volilne pravice. Poleg političnih pravic so ženske zahtevale spremembo "rodbinskega in ženitnega prava", ki je določalo moža kot glavo rodbine. Glavna zahteva je bila uvedba obveznega civilnega zakona in izključitev cerkvenega vmešavanja v zakon, ki je bil nerazvezljiv. Cerkev je v veliki meri obvladovala družbena razmerja in pogojevala žensko stoično vdanost v usodo.

Od začetka 20. stoletja do druge svetovne vojne je prevladovala v zavesti ljudi določena struktura mišljenja o spolnih vlogah, ki je del mentalitete časa. Delovanj dominantnih institucij družbe, kot so ekonomski sistem, družina, religija je zaznamovala izrazita spolna dihotomija. Spolna razlika je utemeljevala neenakost in je bila pomemben element takratne ideologije, v kateri je bila ženska predvsem nosilka družinskih vlog. Življenje žensk je bilo prežeto z nacionalnimi, družinskimi in religioznimi stereotipi, ki so glorificirali zakon in materinstvo. Dobrodelna dejavnost, s katero so ženske najprej vstopile v javnost, se je skladala s prevladujočim pojmovanjem ženske narave. Ženski atributi, kot so žrtvovanje, skrb za druge, altruizem so bili preneseni iz družinskega življenja v družbeno delovanje. Poleg socialnih in karitativnih dejavnosti so se ženske lahko udeleževale kulturnega življenja in raznih izobraževalnih tečajev, med katerimi so prevladovali gospodinjski.

Po 1. svetovni vojni je število ženskih društev začelo naraščati. S svojimi akcijami so skušale legalizirati vprašanja, ki so sicer ostajala neartikulirana, zgubljena v nestrjenih izkušnjah posameznic. Žensko delovanje je začelo preraščati v gibanje za izboljšanje položaja žensk, ki so bile v političnem, socialnem, ekonomskem življenju zapostavljene. Ženske organizacije so bile diferencirane, zato ni mogoče govoriti o homogenosti ženskega javnega delovanja. Pomemben razlog za neuresničitev emancipacijskih zahtev ženskih društev je bil v njihovem premalo usklajenem in integriranem delovanju. Bilo je uresničeno le malo tistega, kar so napredne ženske zahtevale v prvih štiridesetih letih tega stoletja. Kljub malo vidnim uspehom je bil pomen ženskega javnega delovanja velik. Meja med zasebnim-ženskim in javnim-moškim je začela postajati vse bolj zabrisana. Ženske, ki se jih je izročilno tlačilo v zasebno življenje, so ustvarile svoj prostor, se prebile v javnost in v njej avtonomno delovale. Legalizirale so vprašanja in probleme, ki so bili sicer prezrti in obravnavani kot nepolitični. S široko razpravo so napredne ženske pripomogle k spremenjenemu odnosu do družbene vloge žensk. Nedvomno je diferencirano žensko javno delovanje utrla pot in odprlo prostor bolj homogenemu ženskemu gibanju AFŽ v povojnem času, čeprav v novi družbeni ureditvi in drugačni ideologiji. O zgodovinski kontinuiteti ženskega javnega delovanja priča tudi sedanji čas, za katerega je še vedno značilna majhna udeležnost žensk v politiki in razširjenost ženskega socialnega delovanja, v katerem gre predvsem za obliko pomoči ogroženim ženskam in otrokom.

Andreja Paljevca